

Public Management of Cash Circulation in Ukraine: Organisation and Areas for Improvement

UDC 351:336.7(477)

DOI: <https://doi.org/10.15421/152559>**Dudnichenko Artur**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0009-0000-0543-1027>, arturdudnichenko@ukr.net**Gamkrelidze Kostiantyn**Ph.D., <https://orcid.org/0000-0002-6021-6992>, infpol@ukr.net*Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Kyiv, Ukraine)***Abstract.**

Relevance of the Research. The article considers the transition from a centralized to a delegated model of cash circulation in Ukraine, introduced by the National Bank of Ukraine in 2016, taking into account European experience and the needs of the modern economy. The feasibility of introducing new digital tools to increase the transparency, efficiency, and predictability of the cash market is justified.

Purpose of the Article. The purpose of the article is to outline the current state of cash circulation in Ukraine and provide practical recommendations for its improvement.

Results. The evolution of approaches to the organization of cash circulation is analyzed, the key shortcomings of the partially controlled model have been identified, and the advantages of the delegated model, which provides for the transfer of part of the operations to provide the economy with cash to authorized banks and collection companies while preserving the regulatory and issuing role of the National Bank of Ukraine, have been substantiated. At the same time, it has been established that the lack of a formalized electronic environment for cash transactions limits the effectiveness of market mechanisms and reduces the quality of cash demand forecasting. A concept has been proposed for the creation of a digital platform, the Unified Information and Trading Platform for Cash Circulation (UITPC), which aims to ensure automated clearing, forecasting of cash demand, and improved planning of cash demand.

Conclusions. The concept of establishing the Unified Information and Trading Platform for Cash Circulation (UITPCC) is proposed as a logical conclusion of the delegated model implementation and a necessary step toward building an adaptive, economically efficient, and digital cash circulation system in Ukraine.

Keywords: money circulation, cash circulation, delegated model, National Bank of Ukraine, banking system, public management

Публічне управління готівковим грошовим обігом в Україні: організація та напрями удосконалення

Дудніченко Артур, Гамкрелідзе Костянтин*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Київ, Україна)***Анотація.**

Актуальність дослідження. Розглянуто перехід від централізованої до делегованої моделі готівкового грошового обігу в Україні, запровадженої Національним банком України у 2016 році з урахуванням європейського досвіду та потреб сучасної економіки. Обґрунтовано доцільність впровадження нових цифрових інструментів для підвищення прозорості, ефективності та прогнозованості готівкового грошового ринку.

Метою статті є окреслення поточного стану готівкового обігу в Україні та надання практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Результати. Проаналізовано еволюцію підходів до організації готівкового грошового обігу, виявлено ключові недоліки частково контрольованої моделі та обґрунтовано переваги делегованої моделі, що передбачає передачу частини операцій із забезпечення економіки готівкою уповноваженим банкам і інкасаційним компаніям за збереження регуляторної та емісійної ролі Національного банку України. Водночас встановлено, що відсутність формалізованого електронного середовища для укладення угод із готівкою обмежує ефективність ринкових механізмів і знижує якість прогнозування попиту на готівку. Запропоновано концепцію створення цифрової платформи Єдиної інформаційно-торговельної платформи готівкового грошового обігу (ЄІПТГО), що має на меті забезпечення автоматизованого клірингу, прогнозування попиту на готівку та покращення планування попиту на готівку.

Висновки. Запропоновано концепцію створення цифрової платформи Єдиної інформаційно-торговельної платформи готівкового грошового обігу (ЄІПТГО), як логічне завершення впровадження делегованої моделі та необхідний крок для формування адаптивної, економічно ефективної та цифрової системи готівкового грошового обігу в Україні.

Ключові слова: грошовий обіг, готівковий грошовий обіг, делегована модель, Національний банк України, банківська система, державне управління

Вступ.

Ефективна організація готівкового грошового обігу залишається критичним чинником макроекономічної стабільності.

Держава, як універсальна політична форма організації суспільства, яка характеризується суверенною владою, політичним і публічним характером, реалізацією своїх повноважень на певній території за допомогою діяльності спеціальних органів, наданням своїм рішенням обов'язкового характеру (Мерник & Ярова, 2019) задає нормативні рамки цього процесу, забезпечуючи обов'язковість виконання приписів.

Організація готівкового грошового обігу потребує значних витрат капіталу й трудових ресурсів, однак саме він визначає динаміку грошової маси, її швидкість обороту та довіру до національної валюти. Національний банк України за допомогою власних нормативно-правових актів, які затверджені Правлінням Національного банку України у межах його законних повноважень керує їх емісією та вилученням, прагнучи збалансувати попит і пропозицію на готівку (Гаврилова & Задорожна, 2022).

Подальші дослідження готівкового грошового обігу є необхідними з кількох причин. По-перше, поглиблене моделювання попиту на готівку дасть змогу точніше оцінювати її оптимальний обсяг і зменшувати інфляційні ризики. По-друге, аналіз витрат на обробку та логістику банкнот допоможе сформулювати економічно виправдані стратегії модернізації касової інфраструктури та підвищити її кібер- і фізичну безпеку. По-третє, вивчення поведінкових факторів, що формують перевагу населення до готівки, дасть підстави для коригування регуляторних заходів НБУ, спрямованих на підвищення фінансової інклюзії.

Таким чином, наукове опрацювання зазначених аспектів створить базу для ухвалення доказових рішень і поліпшить ефективність грошово-кредитної політики держави.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Аналіз сучасної наукової літератури засвідчує наявність значної кількості публікацій, присвячених дослідженню готівкового грошового обігу та грошової системи України. Так, у працях Гаврилової Н. В. та Задорожної Л. М. (2022) висвітлюються структурні зміни готівкового грошового обігу в умовах трансформацій економіки, Дзюблюк О. (2021) звертає увагу на роль готівкових платежів та їх вплив на макроекономічну стабільність,

Коваленко В. та Сергєєва О. (2022) акцентують увагу на специфіці обігу грошових коштів у період пандемії та воєнного стану.

Насьогодні питання організації та регулювання готівкового грошового обігу є одним із ключових завдань Національного банку України, особливо з огляду на необхідність зменшення витрат на перевезення та обробку готівки з одночасним поліпшенням якості готівки в обігу. В останні роки цій тематиці приділяли значну увагу українські науковці та фахівці-практики, серед яких Федець А. (2019), Євдокімова М. (2018), Чайковський Я. (2018) та інші.

У більшості наукових праць акцентується увага на загальних тенденціях розвитку готівкового грошового обігу. Зокрема, Федець А. (2019) порушує проблему пошуку різних варіантів трансформації готівкового грошового обігу і пропонує рекомендації щодо удосконалення механізмів державного регулювання ринку послуг з інкасації та перевезення валютних цінностей. Дослідниця також виступає за впровадження делегованої моделі організації готівкового грошового обігу із посиленням вимог до уповноважених банків. Євдокімова М. (2018) наголошує на доцільності переходу Національного банку України від частково делегованої до повністю делегованої моделі, орієнтуючись на успішний досвід таких країн, як Великобританія, Бразилія, Швеція, Нідерланди та Фінляндія. Водночас Ярослав Чайковський (2018) підкреслює важливість виявлення конкретних проблем у роботі банків з готівкою та визначення шляхів її вдосконалення, включаючи стимулювання розвитку безготівкових розрахунків.

Зважаючи на значну кількість публікацій з даної тематики необхідно констатувати, що питання регулювання готівкового грошового обігу є завжди актуальне та потребує подальших досліджень.

Метою дослідження є визначення ключових засад та сучасних особливостей організації грошового обігу в Україні та виявлення практичних напрямків його удосконалення.

Результати дослідження.

Національний банк України, як центральний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» (1999) та іншими законами України. Він монополює здійснює емісію національної

валюти України та організує готівковий грошовий обіг, створює резервні фонди банкнот і монет, встановлює правила випуску в обіг, оброблення, зберігання, вилучення з обігу та знищення готівки, інкасації коштів, перевезення валютних та інших цінностей, а також контролює їх виконання, визначає порядок ведення касових операцій для банків, небанківських фінансових установ та інших суб'єктів господарювання (Про Національний банк України, 1999).

Банківська система може бути визначена як комплексна структура, що об'єднує фінансові установи, котрі систематично й на професійній основі здійснюють банківську діяльність і взаємодіють між собою в єдиній економічній мережі. Метою банківської системи є забезпечення ефективного функціонування грошово-кредитного механізму держави, сприяння сталому економічному розвитку, фінансовій стабільності та реалізації монетарної політики. Банківська система виконує ключову роль у мобілізації й перерозподілі фінансових ресурсів, підтримці платоспроможності національної економіки, збереженні довіри до грошової одиниці, а також у забезпеченні безперервного функціонування платіжної інфраструктури. Через свою багаторівневу структуру вона слугує інструментом державного регулювання та впливу на макроекономічні процеси, зокрема через механізми кредитування, процентної політики та грошової емісії.

Формування банківської системи як окремої інституційної ланки економіки зумовлюють дві взаємопов'язані групи чинників. По-перше, суспільна потреба у нагляді й регуляторному узгодженні діяльності банків визначається завданням підтримувати стабільність національної валюти та безперервність роботи кредитно-фінансових посередників. По-друге, ефективне функціонування грошового ринку потребує постійного балансування попиту й пропозиції в усіх його секторах, що також опосередковується через банки.

Відтак банківські установи виконують подвійну місію: вони мають одночасно дбати про власну комерційну ефективність і дотримуватися вимог фінансової системи, до якої інтегровані. Відповідальність за забезпечення монетарної стабільності, гарантованість вкладів та узгодженість грошових потоків зумовлює, що прибутковість банку не може досягатися на шкоду макроекономічним і суспільним інтересам.

В Україні сформовано дворівневу структуру банківської системи, що складається

з Національного банку України та інших банківських установ. Відносини всередині цієї системи регламентуються на двох рівнях: вертикальному та горизонтальному, відповідно до чинного Закону України «Про банки і банківську діяльність» (2001).

Національний банк України становить перший рівень цієї системи та відіграє ключову роль в організації грошового обігу, реалізації грошово-кредитної політики, координації діяльності банків, а також здійснює регулятивний вплив на всю економіку країни.

Другий рівень складають інші банки, що виконують важливі функції в організації грошового обігу, відповідно до чинного законодавства України.

Економічний розвиток держави значною мірою залежить від організації грошового обігу, його стабільності та прогнозованості виступають ключовими передумовами забезпечення стійкості національної грошової одиниці. У банківській системі України готівковий грошовий обіг наразі залишається однією з важливих складових, оскільки готівка виступає гарантованим та універсальним платіжним засобом, який не залежить від технічної інфраструктури чи цифрових платформ, що є особливо важливим в умовах криз, збройних конфліктів або перебоїв у роботі банківської системи. Водночас, готівковий грошовий обіг характеризується високими витратами капіталу та значними трудовими ресурсами, що зумовлює необхідність її постійного вдосконалення.

В свою чергу для ефективного управління готівковим грошовим обігом Національний банк України в межах своїх повноважень використовує механізми державного управління як сукупність законодавчо (нормативно) визначених методів, інструментів, технологій, принципів та функцій управління використання яких у певний спосіб та на підставі наявної ресурсної бази дозволяє системі органів державної влади та місцевого самоврядування цілеспрямовано здійснювати прямий та опосередкований вплив на розвиток суспільних процесів і діяльність (а також на свідомість та поведінку) громадянина, з метою: реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах; забезпечення досягнення цілей державної політики, виробленої політичною системою та закріпленої законодавчо (Оболенський, 2011).

Виходячи з цього, варто перейти до більш вузького поняття механізмів державного управління банківською системою як специфічної сфери застосування загальних

механізмів державного управління, орієнтованої на формування та підтримання стабільності, ефективності й конкурентоспроможності банківського сектору (Дудніченко, Гамкрелідзе & Шульга, 2025).

Організація готівкового грошового обігу є однією з базових функцій банківської системи України. Цей процес охоплює повний цикл - від

формування політики до знищення непридатних банкнот - і здійснюється під централізованим управлінням Національного банку України відповідно до законодавчо визначених повноважень.

Організація готівкового грошового обігу складається з наступних шести етапів.

Табл. 1

Етапи готівкового грошового обігу

Етап	Опис
Формування політики у сфері готівкового грошового обігу	Національний банк України як центральний банк держави, відповідно до статей 7, 15 та 33 Закону України «Про Національний банк України», відповідає за: <ul style="list-style-type: none"> - визначення засад готівково-грошової політики; - прогнозування попиту на готівку; - визначення номінального складу, дизайну та рівнів захисту банкнот і монет; - забезпечення ефективного та безперервного обігу готівки. У межах цієї функції НБУ готує щорічні прогнози обсягів готівки, яка має бути в обігу, та затверджує план виготовлення грошових знаків. Політика будується з урахуванням макроекономічної ситуації, інфляційних тенденцій, сезонних коливань попиту та рівня розвитку безготівкових розрахунків
Виготовлення банкнот і монет	Процес виготовлення банкнот і монет здійснюється виключно на виробничих потужностях НБУ, а саме Банкнотно-монетним двором НБУ, після чого усі виготовлені банкноти транспортуються до Центрального сховища НБУ та далі розподіляються до територіальних управлінь і уповноважених банків.
Введення готівки в грошовий обіг	Уповноважені банки, що мають відповідну ліцензію та уклали договір з НБУ, отримують готівку із сховищ НБУ згідно з поданими заявками. Готівка потрапляє в обіг через банківські каси та банкомати. Банки зобов'язані забезпечити: <ul style="list-style-type: none"> - належний облік і зберігання готівки; - видачу якісних банкнот клієнтам; - сортування банкнот за придатністю до подальшого обігу.
Повернення готівки до банківської системи	Після участі в економічному обороті готівка повертається до банків через каси підприємств, термінали та інші канали прийому. Банки здійснюють первинне сортування банкнот на: <ul style="list-style-type: none"> - придатні до обігу, які можуть бути повторно видані; - непридатні до обігу, що мають бути вилучені з обороту (зношені, сумнівні, тощо). Банки мають технічні засоби для перевірки справжності та фізичного стану банкнот відповідно до вимог НБУ.
Передача непридатних банкнот до Національного банку	Непридатні банкноти упаковуються, обліковуються та передаються до відповідного підрозділу НБУ. У Національному банку відбувається повторна перевірка справжності та класифікація готівки, після чого затверджується рішення про її вилучення з обігу. Процедура транспортування та приймання таких банкнот здійснюється з дотриманням правил безпеки, супровідної документації та відеофіксації.
Знищення готівки	Банкноти, які остаточно визнано непридатними до обігу, знищуються відповідно до внутрішніх процедур НБУ. Знищення проводиться механічним способом - шляхом подрібнення або іншим методом утилізації. Процедура знищення фіксується в актах, за участю комісій, із забезпеченням відеофіксації.

В свою чергу, пропонується трактувати визначення механізмів державного управління готівковим грошовим обігом як функціональну підсистему механізмів державного управління банківською системою, яка включає сукупність правових норм, інституційних структур, регулятивних процедур та організаційно-адміністративних заходів, спрямованих на забезпечення ефективної організації, контролю

та регулювання обігу готівки в національній економіці.

З метою організації готівкового грошового обігу Національний банк України приймав низку стратегічних документів: наприклад, Програма вдосконалення організації готівкового грошового обігу на 2004–2008 роки, затверджена рішенням Правління НБУ від 21.01.2004 №18 та Стратегічна програма удосконалення організації

готівкового грошового обігу в Україні на 2013–2018 роки, затверджена постановою Правління НБУ від 28.09.2012 №399. Проте ці документи реалізовані не повністю: зокрема, плани зі створення сучасних касових центрів НБУ в регіонах і децентралізації зберігання резервних фондів не були виконані (Нагорний, 2021).

Організація готівкового грошового обігу вимагала значних операційних витрат і капіталовкладень на підтримку касової інфраструктури (Національний банк України, 2016). Наприклад, для покращення матеріальної бази НБУ планував будівництво Центрального сховища та регіональних касових центрів, що свідчить про високу вартість централізованої моделі. Таким чином, на початку 2010-х років стало очевидно, що потрібен перехід до більш ефективної моделі, яка б зменшила навантаження на НБУ та державні витрати на організацію готівкового грошового обігу.

До середини 2010-х років в Україні Національний банк відігравав провідну роль, проте частина операцій виконувалася комерційними банками. Зокрема, банки самостійно здійснювали інкасацію та підкріплення своїх філій готівкою, проводили первинне сортування банкнот, а НБУ зосереджувався на емісії, контролі якості та заміні зношених банкнот. Така система фактично існувала в Україні до впровадження реформ 2016 року (Нагорний, 2021).

До 2015 року готівковий грошовий обіг усе ще організовувався за старою парадигмою: так, діяла Стратегічна програма 2013–2018, але вона потребувала коригування з урахуванням нових викликів і світового досвіду (Нагорний, 2021). У підсумку назріла необхідність переходу до нової концепції, яка б делегувала частину повноважень ринку та підвищила ефективність готівкового грошового обігу.

Для формування Концепції організації готівкового грошового обігу в Україні в Україні Правління Національного банку України зіткнулося із завданням забезпечення ефективного, безперебійного та безпечного проведення операцій з готівкою, а також переосмислення підходів до розвитку інфраструктури готівкового грошового обігу. Важливою умовою успішності цієї концепції є врахування сучасних європейських тенденцій, а також виконання функцій Національного банку щодо організації готівкового грошового обігу, серед яких особливої уваги заслуговують:

- забезпечення регіональних потреб економіки грошовими знаками (банкнотами

та монетами) всіх необхідних номіналів та формування в обігу;

- створення належних умов для надійного зберігання готівкових коштів та забезпечення їх захисту;

- ведення ефективного обліку руху готівкових коштів, у тому числі їх наявності в резервних фондах і оперативних запасах;

- здійснення контролю за якісними характеристиками готівки;

- автоматизована обробка банкнот із метою повернення до обігу придатних до використання грошових знаків та своєчасне вилучення з обігу пошкоджених або зношених банкнот.

Окрім цього, відповідно до світової практики та українського законодавства Національний банк України зберігає за собою ключові функції емісійного центру та головного регулятора грошового обігу, що закріплено відповідними нормативно-правовими актами, зокрема:

- монополне право здійснювати емісію національної валюти та визначати політику організації її готівкового грошового обігу (стаття 7 Закону України «Про Національний банк України»);

- виключні повноваження щодо введення в обіг, організації руху і вилучення з обігу банкнот та монет національної валюти (стаття 34 Закону України «Про Національний банк України»).

У 2016 році Правління НБУ в пошуках ефективної політики організації обігу (Національний банк України, 2016) ухвалило рішення про запровадження делегованої моделі готівкового грошового обігу. 11 серпня 2016 року було затверджено Концепцію організації готівкового обігу в Україні (зі змінами) рішення Правління НБУ №207-рш, яка передбачала поступовий перехід від частково контрольованої моделі до делегованої. Делегована модель широко використовується у ряді країн (Великобританія, Бразилія, Нідерланди, Фінляндія, Швеція) і була визнана доцільною для України (Нагорний, 2021).

Сутність делегованої моделі полягає в тому, що Національний банк передає частину функцій із забезпечення готівкою економіки іншим учасникам – уповноваженим банкам та інкасаційним компаніям, залишаючи за собою регуляторну та контролюючу роль.

Зокрема, в межах цих змін, НБУ переміщує частину своїх запасів готівки на зберігання до уповноважених банків – комерційних банків, які відповідають встановленим критеріям і уклали відповідні угоди з НБУ. В свою чергу уповноважені банки отримують право

забезпечувати готівкою банки в закріплених за ними регіонах, використовуючи передані запаси та власну інфраструктуру, дотримуючись правил та під контролем НБУ.

Передбачалося також поступове залучення до цього процесу третіх учасників – інкасаційних фірм (Cash-In-Transit, CIT), які можуть на договірних засадах здійснювати обробку і перевезення готівки.

Отже, роль НБУ трансформувалася: він став касовим регулятором і резервним центром, що встановлює правила обігу, контролює якість готівки, аналізує потреби економіки в готівкових коштах і підкріплює уповноважені банки в разі потреби. Запровадження делегованої моделі в Україні відбувалося поступово протягом 2016–2020 років. Уже в 2018 році більшість областей забезпечувалися готівкою через уповноважені банки (Національний банк України, 2018), а НБУ планував скоротити власну касову мережу до двох центрів (у Києві та Львові) як резервних сховищ. На практиці НБУ надав статус уповноважених п'ятьом найбільшим банкам (Ощадбанк, ПриватБанк, Райффайзен Банк, ПУМБ, Укрсиббанк) для зберігання запасів готівки НБУ. Також, починаючи з кінця 2016 року, НБУ почав ліцензувати небанківські інкасаційні компанії; станом на кінець 2021 року таких CIT-компаній було 12 (Національний банк України, 2018).

Делегована модель привнесла суттєві зміни у фінансову систему. По-перше, знизилася навантаженість на державні фінанси щодо обігу готівки: витрати частково переклалися на банки і інкасаторів, що в довгостроковому періоді мало скоротити сукупні витрати на готівковий грошовий обіг. Як зазначалося в НБУ, реалізація цієї моделі повинна зменшити витрати держави на готівковий грошовий обіг та сприяти розвитку конкурентного ринку інкасаційних послуг.

По-друге, розпочав формуватися ринок готівкового грошового обігу, на якому різні уповноважені банки та CIT-конкуренти взаємодіють за ринковими принципами. Очікувалося, що конкуренція стимулюватиме підвищення якості касового обслуговування, швидкості обігу готівки, оптимізацію запасів банкнот тощо.

Водночас делегування функцій вимагало жорсткого контролю і координації з боку НБУ, аби запобігти втраті контролю за якістю грошової маси та регіональними диспропорціями. Досвід перших років впровадження виявив низку проблем: зокрема, послаблення контролю НБУ за якістю й достатністю готівки, недосконалість

відносин між регулятором і уповноваженими банками та неповну готовність банківської інфраструктури прийняти нові функції (Нагорний, 2021).

Уповноважені банки не завжди належно виконували покладені завдання, оскільки були зацікавлені передусім у власній вигоді, використовуючи запаси НБУ для власних потреб. Це дещо гальмувало повноцінний перехід до задуманої моделі. Попри ці труднощі, делегована модель загалом мала позитивний вплив, наблизивши українську практику до європейських стандартів і заклавши основу для подальших інновацій у сфері готівкового грошового обігу.

Водночас, ринок готівкового грошового обігу залишається закритим та не прозорим, домовленості про угоди між банками та CIT-компаніями зазвичай відбуваються в телефонному режимі, а такі дані, як кількість монет та банкнот, якими банки та CIT-компанії торгують між собою, все ще залишаються закритими від Національного банку України. Це унеможливило прозорість готівкового грошового ринку, зменшує здатність Національного банку України до прорахунку своєчасних показників для планування графіку випуску монет та банкнот.

Отже, відсутність формалізованого електронного середовища котирування та клірингу готівки утримує сегмент міжбанківських угод поза полем ринкової дисципліни, підвищуючи інформаційну асиметрію й трансакційні витрати.

З метою вирішення даної проблематики та завершення реформи мною пропонується створення Єдиної інформаційно-торговельної платформа готівкового грошового обігу (ЄІТІТГО), що базується на синтезі ідей «досконалої біржі» (Walrasian auction) та логіки «platform economy», уже апробованих у торгівлі валютними й репо-інструментами. Таким чином цифрова платформа здатна самоорганізувати ринок банкнот, забезпечивши рівноважне ціноутворення й автоматичне вирівнювання регіональних диспропорцій ліквідності.

Запропонована система має структуру багаторівневої інформаційно-торговельної екосистеми. Ядром слугує маркетплейс заявок: банки та CIT-компанії анонімно розміщують котирування із зазначенням валюти, номінального складу, якості банкнот, обсягу й логістичних параметрів; rule-based-алгоритм, доповнений KYC / AML- та credit-limit-фільтрами, забезпечує автоматичне зведення

заявок. Після збігу параметрів активується сервіс електронних угод, який генерує типовий договір (XML/PDF) і накладає кваліфіковані електронні підписи сторін, а QR- або штрих-код дозволяє відстежувати виконання поставки.

У режимі реального часу аналітичне ядро збирає big-data щодо цін, обсягів і спредів, будуючи картограму регіонального дефіциту чи профіциту готівки; вбудовані ML-алгоритми прогнозують пікові навантаження у святкові та кризові періоди. Кульмінаційним елементом слугує регулятивний софтвер НБУ – інтегрований дашборд, де консолідуються ключові індикатори й сигнали порогових відхилень; за потреби регулятор одразу ініціює підкріплення або вилучення готівки через модуль Cash Management.

Архітектурно платформа реалізована відповідно до SOA-підходу з чітким поділом presentation, business-logic, transport-services і data-storage шарів. Рольова модель (RBAC) із принципом segregation of duties обмежує правочини трейдера подвійним контролем, а використання TLS 1.2 та СКЗІ НБУ гарантує конфіденційність і цілісність даних.

Отже, ключовою особливістю ЄІПГГО є поєднання торговельного та інформаційно-аналітичного компонентів у єдиному цифровому середовищі. Торговельний модуль забезпечує анонімне розміщення заявок банків та СІТ-компаній із заданими параметрами (валюта, номінальний склад, якість, логістика, комісії) та їх автоматичне зведення з урахуванням лімітів ризику. Після ідентичності параметрів система формує електронний договір, який підписується кваліфікованим електронним підписом сторін і автоматично відслідковується до моменту фізичної поставки цінностей.

Одночасно інформаційний модуль передає Національному банку дані про усі укладені операції, що дозволяє регулятору в реальному часі моніторити ціни, обсяги та регіональний розподіл готівки, а також оперативно реагувати на дисбаланси шляхом підкріплень чи вилучень.

Водночас, запуск ЄІПГГО вимагає закріплення у Законі України «Про Національний банк України» повноважень регулятора на створення та адміністрування електронної торговельної системи. Після внесення відповідних змін до статті 33¹ передбачено тримісячний період актуалізації підзаконних актів, дванадцять місяців на введення платформи у промислову експлуатацію та чотирнадцять місяців на повне підключення банків і СІТ-компаній.

Практична реалізація розгортається поетапно. Нульова фаза охоплює доопрацювання технічного завдання й тендерний вибір вендора. Пілотне впровадження передбачає підключення трьох–п’яти системно важливих банків і тестову біржову сесію у гривні з безпосередньою інтеграцією Cash Management НБУ. Далі відбувається широке розгортання: поетапне залучення всіх уповноважених банків, СІТ-компаній і формування тарифної моделі білінгу. Завершальна стадія – оптимізація касової мережі НБУ через концентрацію резервів у двох хабах (Київ, Львів) і передачу до 80 % запасів готівки в уповноважені банки.

Упровадження ЄІПГГО здатне:

- знизити сукупні операційні витрати банківського сектору ;
- забезпечити прозоре ринкове ціноутворення та зменшити спред між ціною купівлі й продажу;
- скоротити цикл «заявка → угода → поставка» до 20–30 хвилин і тим самим пришвидшити оборот готівки;
- підвищити антикризову стійкість через можливість дистанційного підкріплення регіонів;
- надати НБУ якісний big-data-масив для точнішого монетарного таргетування;
- сформувати довгостроковий стимул до розвитку безготівкових платежів.

Серед ключових ризиків – технічні збої, олігополізація котирувань, кіберзагрози та нерівномірна цифрова готовність учасників. Їх пом’якшують резервні кластери active-active, квоти маркет-мейкерів, zero-trust-networking, ізольовані дата-центри Tier III і масштабні навчальні програми для персоналу банків.

У підсумку ЄІПГГО розглядається не лише як технологічне нововведення, а й як стратегічний інструмент підвищення макрофінансової стійкості та модернізації грошової системи України.

Запропонована платформа не тільки завершує логічний ланцюг делегованої моделі, а й створює емпіричне підґрунтя для подальших академічних досліджень впливу цифрових маркетплейсів готівкових грошових ресурсів на транзакційні витрати, швидкість обороту готівки та макроекономічні параметри, зокрема інфляційні очікування й довіру до національної валюти. Таким чином, ЄІПГГО виступає каталізатором переходу до більш стійкої, адаптивної та технологічно досконалої фінансової екосистеми України.

Висновки.

У ході дослідження простежено еволюцію моделей організації готівкового грошового обігу в Україні та доведено, що традиційна централізована (контрольована) система, попри свою історичну доцільність, в умовах воєнних ризиків і високої логістичної невизначеності виявилася операційно обтяжливою й економічно неефективною. Перехід до делегованої моделі, започаткований НБУ у 2016 р., забезпечив суттєве зниження державних витрат на утримання касової інфраструктури, активізував конкуренцію на ринку інкасаційних послуг і створив передумови для підвищення якості банкнот у циркуляції. Разом з тим аналіз виявив низку системних проблем: асиметрію інформації на міжбанківському ринку готівки, недостатній рівень технологічної інтеграції між його учасниками та збереження диспропорцій у територіальному забезпеченні банкнотами.

Для усунення зазначених дисфункцій і завершення реформи пропонується впровадити електронну систему ЄІПГГО - цифрову біржу готівкових грошових ресурсів, що поєднує торговельно-клірингові, інформаційно-аналітичні та регулятивні функції. Її архітектура ґрунтується на сервісно-орієнтованій моделі, повному криптографічному захисті даних та принципі анонімного клірингу заявок, що

забезпечує прозоре ціноутворення, підвищення ринкової ліквідності та оперативне балансування регіональних профіцитів і дефіцитів банкнот. Очікується, що запровадження ЄІПГГО скоротить транзакційні та логістичні витрати банківського сектору, розширить аналітичний інструментарій НБУ для прогнозування попиту на готівку та підвищить стійкість грошової системи в умовах зовнішніх шоків.

Крім безпосереднього економічного ефекту, система створює емпіричне підґрунтя для подальших наукових досліджень впливу цифрових платформ на швидкість обороту готівки, інфляційні процеси та довіру до національної валюти. Її реалізація потребує законодавчого закріплення повноважень НБУ щодо адміністрування такої платформи, чіткої тарифної політики, а також поетапного підключення всіх уповноважених банків і СІТ-компаній із дотриманням принципів кібербезпеки та операційної надійності.

Таким чином, запропонована інтеграція ЄІПГГО є логічним та необхідним етапом еволюції делегованої моделі й сприятиме формуванню гнучкої, економічно ефективної та технологічно досконалої системи готівкового грошового обігу, здатної забезпечити макроекономічну стабільність України.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Верховна Рада України. (1999). *Закон України «Про Національний банк України»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
- Верховна Рада України. (2001). *Закон України «Про банки і банківську діяльність»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
- Гаврилова, Н. В., & Задорожна, Л. М. (2023). Сучасні тенденції грошового обігу в Україні. *Фінанси України*, (9), 197–203. [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9\(42\).197-203](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9(42).197-203)
- Дзюблук, О. В. (2021). Грошовий обіг у контексті макроекономічної стабільності. *Економіка і прогнозування*, (2), 12–20.
- Дудніченко, А., Гамкрелідзе, К., & Шульга, Л. (2025). Визначення єдиного методологічного підходу до аналізу джерельної бази наукових досліджень у сфері державного управління банківською системою України. *Аспекти публічного управління*, 13(1), 13–20. <https://doi.org/10.15421/152502>
- Євдокімова, М. О. (2018). Стан готівкового грошового обігу та безготівкових розрахунків в Україні. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*, 23(1), 98–103. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2018_23_1_22
- Коваленко, В. В., & Сергеева, О. С. (2022). Особливості грошового обігу України в період пандемії та воєнного стану. *Вісник економічної науки України*, (4), 31–37.
- Мерник, А. М., & Ярова, А. С. (2019). Поняття держава та державність: зміст та співвідношення (історико-правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*, (3), 19–22. http://www.lsej.org.ua/3_2019/5.pdf
- Нагорний, П. Д. (2021). Делегована модель грошового обігу: ефективність роботи уповноважених банків. *Вісник Хмельницького національного університету*, (2), 133–139. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-292-2-22>
- Національний банк України. (2016). *Концепція організації готівкового обігу в Україні*. https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Cash_management_strategy_pr_2016-08-08.pdf
- Національний банк України. (n.d.). Національний банк розширив можливості уповноважених банків ефективніше здійснювати операції із запасами готівки. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-rozshiriv-mojlivosti-upovnovajenih-bankiv-efektivnishe-zdiysnyuvati-operatsiyi-iz-zapasami-gotivki-12474>
- Національний банк України. (n.d.). Уповноважені банки розширюють свою діяльність із забезпечення готівкою в регіонах України. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/upovnovajeni-banki-rozshiryuyut-svoyu-diyalnist-iz-zabezpechennya-gotivkoju-v-regionah-ukrayini>
- Оболєнський, О. Ю., & Королюк, Ю. Г. (2011). Системна концепція категорії «механізми державного управління». *Інвестиції: практика та досвід*, (10), 79–84. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_10_22

- Федець, А. В. (2019). Удосконалення механізму державного регулювання ринку надання послуг з інкасації коштів та перевезень валютних цінностей в Україні. *Ефективність державного управління*, 3(60), 235–238. doi:10.33990/2070-4011.60.2019.186770
- Чайковський, Я. (2018). Грошовий обіг в Україні: сучасний стан, проблеми та напрями удосконалення організації. *Світ фінансів*, (2), 114–122. http://nbuv.gov.ua/UJRN/svitfin_2018_2_11

REFERENCES

- Chaikovskiy, Y. (2018). Monetary circulation in Ukraine: Current state, problems and directions for improving organization. *World of Finance*, (2), 114–122. http://nbuv.gov.ua/UJRN/svitfin_2018_2_11
- Dudnichenko, A., Gamkrelidze, K., & Shulha, L. (2025). Defining a unified methodological approach to analyzing the source base of scientific research in the field of public administration of the banking system of Ukraine. *Public Administration Aspects*, 13(1), 13–20. <https://doi.org/10.15421/152502>
- Dziubliuk, O. V. (2021). Monetary circulation in the context of macroeconomic stability. *Economy and Forecasting*, (2), 12–20.
- Fedets, A. V. (2019). Improving the mechanism of state regulation of the cash collection and transportation of currency values market in Ukraine. *Efficiency of Public Administration*, 3(60), 235–238. <https://doi.org/10.33990/2070-4011.60.2019.186770>
- Havrylova, N. V., & Zadorozhna, L. M. (2023). Current trends in monetary circulation in Ukraine. *Finance of Ukraine*, (9), 197–203. [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9\(42\).197-203](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9(42).197-203)
- Kovalenko, V. V., & Serhiieva, O. S. (2022). Features of monetary circulation in Ukraine during the pandemic and martial law. *Bulletin of Economic Science of Ukraine*, (4), 31–37.
- Mernyk, A. M., & Yarova, A. S. (2019). The concept of state and statehood: Content and correlation (historical and legal aspect). *Legal Scientific Electronic Journal*, (3), 19–22. http://www.lsej.org.ua/3_2019/5.pdf
- Nahorni, P. D. (2021). Delegated model of monetary circulation: Efficiency of authorized banks' activities. *Bulletin of Khmelnytskyi National University*, (2), 133–139. doi:10.31891/2307-5740-2021-292-2-22
- National Bank of Ukraine. (2016). *Concept for organizing cash circulation in Ukraine*. https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Cash_management_strategy_pr_2016-08-08.pdf
- National Bank of Ukraine. (n.d.). Authorized banks expand their activities in ensuring cash supply in the regions of Ukraine. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/upovnovajeni-banki-rozshiryuyut-svoyu-diyalnist-iz-zabezpechennya-gotivkoyu-v-regionah-ukrayini>
- National Bank of Ukraine. (n.d.). The National Bank has expanded the capabilities of authorized banks to more effectively perform operations with cash reserves. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-rozshiriv-mojlivosti-upovnovajenih-bankiv-efektivnishe-zdiysnyuvati-operatsiyi-iz-zapasami-gotivki-12474>
- Obolenskyi, O. Y., & Koroliuk, Y. G. (2011). Systemic concept of the category “mechanisms of public administration”. *Investments: Practice and Experience*, (10), 79–84. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_10_22
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1999). *Law of Ukraine “On the National Bank of Ukraine”*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2001). *Law of Ukraine “On banks and banking activity”*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
- Yevdokymova, M. O. (2018). The state of cash circulation and non-cash payments in Ukraine. *Bulletin of the I. I. Mechnikov Odesa National University*, 23(1), 98–103. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2018_23_1_22